

Vozač Domeniko Baničević s ekipom hitne pomoći u El Shattu 1944. godine; Naslovnica knjige koju je nedavno objavio TIM press

Od gore prema dolje: prijatelji Luka Lalić Šlujo i Jozo Bušelić 1920. u blizini Seattlea; mladenci Ivka Šarić i Marinko Lalić u Makarskoj 1933.; Domeniko početkom 30-ih godina prošlog stoljeća

POGLED IZ KUĆA IZNAD MORA

Mala, obiteljska povijest bez koje je teško razumjeti hrvatsko dvadeseto stoljeće

VLADO VURUŠIĆ

Hrvatska je posljednja tri desetljeća zapela u jednom košmarnom limbu prekranja vlastite povijesti, ne samo nacionalne nego su se taj nametnuti pritisak i kaos prelili i na "obične" ljude koji svoju prošlost sami žele prilagoditi novonastaloj situaciji. To se, prema očevima psihoanalize ili sociološkim analizama, može nazvati nezrelošću pojedinca, ali i epidemijom koja zahvaća cijelu naciju, prema obrascu hladnoratovskog filma "Invazija tjelokratica". Živimo u vremenu kada je zbog društveno-političkih promjena koje su nas obuzele došlo vrijeme da "unuci pišaju po didovskim grobovima", kada se obiteljske tradicije i nasljeđa retuširaju i lakiraju.

No ima i onih koji ne podliježu tjelokraticama odnosno u našem slučaju "kradljivcima ili falsifikatorima sjećanja". Značajnih hrvatski sociolog i profesor na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti Dražen Lalić predstavio nam je svoje kapitalno djelo, neku vrstu "publicističkog romana", uzbudljivu, pitku i dramatičnu, no istovremeno elegičnu sagu o svojoj brojnoj obitelji (njezina dva kraka - očevoj Lalićevoj i majčinoj Baničevićevoj), u knjizi idiličnog naziva "Dvije kuće iznad mora - kultura sjećanja dalmatinskih obitelji", u izdanju izdavačke kuće TIM press agilnog Hašima Bahtijarija.

Lalić nudi storiju o "težakim" Buddenbrookovima, dalmatinskim Forsyteima, što je rijetkost na hrvatskoj književnoj sceni, jer smo do sada imali samo jedan sličan, podjednako uzbudljiv rad poznatog hrvatskog novinarskog velikana Maroja Mihovilovića u obiteljskoj kronici "Mi djeca Solferina".

Dražen Lalić, pak, u svojemu dojmljivom te istovremeno i znanstvenom i umjetničkom i istraživačkom i poetskom djelu ne daje samo fascinantnu sagu o sudbini, životu i tajnama te dvije grane svoje obitelji, koje su se stopile u njemu kao važnom izdanku, nego nam daje priču o jednom turbulen-

tnom i teškom periodu, na jednom relativno uskom srednjoistočne Dalmacije od Gornjih Tučepi do korčulanskog sela Čara i ljudima koji su u tim raznim društveno-političkim okolnostima nastojali preživjeti i snaći se. Na tom su im putu bili ratovi, okupacije, promjene vladara i režima, siromaštvo, iseljavanje, patnja, smrt, radost, ideološka lutanja i nametanja.

Ovo je i knjiga o odrastanju, o potrazi za svojim mjestom u tim strašnim životnim vremenima i mijenama, o boleštinama koje haraju (dobar dio obitelji nastradao je od "španjole" - španjolske gripe). Lalić smatra da je obiteljsko sjećanje ključan posrednik između pojedinačnog (privatnog) i kolektivnog sjećanja (društvenog, uvjetovanog dominantnom ideologijom i politikom, odnosno društvenim strukturama). Lalić na psihološkoj, društvenoj, kulturološkoj, ali i najobičnijoj životnoj razini tegoba i usuda jednog prostora postavlja ljude, koji su "slučajno" dio njegove obitelji, koje on baštini i čuva ne samo od zaborava nego i od predrasuda, izmišljotina, pretjerivanja ili umanjivanja. Lalići i Baničevići smo svi mi, koliko god autor možda želi sačuvati intimu vlastitog obiteljskog prostora. Uživanje se prebaciti u vremeplov u koji nas je ubacio svim svojim umotvorinama, ali bez dociranja. Zrno soli, kap znoja, vrića smija i presjek vremenskih metamorfoza, strujanja, previranja i anomalija. I stalna pitanja i iščekivanja, a što će učiniti Marinko, što će biti s Ivkom, je li Stjepan pogriješio...

Čvrsto korijenje

Onako kako je bilo s jakim i čvrstim korijenima na zadanom okviru i prostiru s kojeg te lako otpuš, kroz knjigu se provlači simbol smokve, koja pušta duboko korijenje u škrtu kameno tlo, koje se ondje čvrsto ukotvi, ali može istovremeno i naštetiti, razbiti, razvaliti. Uz smokvu tu je i simbolika kuće kao nenadomjestiv sastojak prošlosti i sadašnjosti obitelji. Kuća je sjecište - prebivanja i kretanja - ne samo onih koji u njoj žive nego i obiteljskih izdanaka udaljenih u prostoru, ali ne i u sjećanjima i osjećajima, navodi Lalić. Kuća za njega nadilazi puku konstrukciju, zidove, vrata, podove...

Lalićeva se obiteljska kronika više čita kao napeti roman, koji po-

kazuje kako su se velike i dramatične promjene koje su se poigravale s našim krajevima prelamale preko života tamošnjih obitelji. Duh i sudbinu obitelji Lalić-Baničević obilježile su političke, povijesne i ideološke promjene u određenom vremenu i prostoru. Dok nam pred očima prolaze brojni likovi iz davne prošlosti, pradjedovi, djedovi, bake, tete, barbe, stričevi, braća i sestre, stalno strepimo za njihove živote, njihove usude u tim stalnim političko-egzistencijalnim mijenama. Ono što je značajno i veliko u Lalićevom "publicističkom romanu" je to da se svi, ma iz kojeg god dijela Hrvatske dolazili, jer prostor između Tučepi i Čare kao da je tek obrazac malog mikrokozmosa za jedan veliki sveobuhvatni svemir u kojem obitavamo, sa svim tim živopisnim likovima Lalićevih predaka možemo poistovjetiti - s Marinkom, Ivkom, Stipom, Domenikom, Lukom, Marinom, Stjepanom - te pronaći sebe i svoje didove, babe, tete i barbe, stričke, ujake, amidže i bratove od tetke.

Lalić dobro koristi riječi nedavno preminulog velikog pisca Filipa Davida - "pamćenje je strašnije od svakog zaborava". On se zaboravu suprotstavlja na isti način kao i lakirovki. Spominje Darija Špelića koji kaže da "svašta možemo reći o nekom povijesnom događaju, ali ne možemo reći da se on nije dogodio", ali najvažnije je, srž i suština ovog djela, da nema vrdanja - Lalić sve stavlja u kontekst vremena i prostora kada se nešto događalo. Ne dodvorava se dnevnopolitičkim potrebama. Ne lakira. "Odgojili su me baka anti-fašistička ilegalka, ratna udovica koja je crninu nosila više od pola stoljeća, djed suradnik partizana i poslijeratni robijaš, majka koja ni s kim nije htjela komunicirati o toj politički i klasno uvjetovanoj

**LALIĆEVA SE
OBITELJSKA KRONIKA
VIŠE ČITA KAO
NAPETI ROMAN,
KOJI POKAZUJE
VELIKE I DRAMATIČNE
PROMJENE KOJE
SU SE POIGRAVALE S
LJUDIMA U NAŠIM
KRAJEVIMA**

zatvorskoj kazni, te otac cjelovito frustriran zbog mučenja i smaknuća svog oca", navodi Lalić te dalje navodi: "Baka i djed bili su lijevo orijentirani. Marinko je za vrijeme plovidbi i djelovao kao aktivist Ujedinjenih radničkih sindikata, njegov mlađi brat Stjepan bio je aktivni član KP Australije, ali neki drugi Lalići u Tučepima su u međuratnom razdoblju, naročito do uvođenja Šestojanuarske diktature 1929., kada je još postojala nada u razvoj prve Jugoslavije i suradnje njezinih naroda, održavali režimsku Demokratsku stranku. pojedini od njih bili su aktivisti unitarističke ORJUNA-e(...) a onda su se s promijenjenim uvjetima na izborima opredijelili za HSS."

Bavljenje traumama

Lalić se najviše bavi traumama 20. stoljeća - neposrednim predracem, Drugim svjetskim ratom i neposrednim poraćem - i donosi svjedočanstvo o ljudima, svojim precima, koji su se snalazili u tim stalnim promjenama, od dida kojeg su ubile ustaše do dida koji je prkoseći novim vremenima odglio koju i u Lepoglavi, pa do rođaka koji su sreću potražili u dalekoj Australiji, da bi se i ondje borili za društvenu i ljudsku pravdu, a onda su se vratili u svoj zavičaj te razočarano opet otišli "down under". Tu je gotovo filmska životna priča kršnog Luke, kako o njemu piše Lalić, kojeg je nemirni duh, nakon što je preživio pošast "španjole", odveo u životna bespuća s nekim putujućim cirkusom pa je došao do Amerike, gdje je skončao na rodeu jer ga je uezvijenjeni bik probio svojim rogovima.

Tih likova odnosno ljudi više nema, ali su od krvi i mesa, heroji i antiheroji kao u kakvom fikcijskom romanu, te ih osjećamo kao da su tu pored nas jer nemoguće je da ih nismo upoznali, vidjeli, čuli njihove radosti i tuge. Ovo je slika napačene i promjenjive Hrvatske u 20. stoljeću, obiteljska kronika, monografija i slikovnica. Lalić je, kaže na početku, bio opsjednut tom obiteljskom potragom, a sada se, tvrdi, smirio, ali koliko je to zaista točno? I još nešto - potaknut će mnoge da krenu istim putem, da budu iskreni prema sebi i svojim nasljeđima. Ovo što imamo danas je neizdrživo, a Lalićeva je knjiga melem za istraumatiziranu i licemjernu okolinu koja nas okružuje. □